

RIKSADVOKATEN

Helse- og omsorgsdepartementet
Pr. e-post til postmottaket

REF.:

VÅR REF.:
2019/01549-010 TNY004

DATO:
03.06.2020

HØRINGSUTTALELSE TIL NOU 2019: 26 RUSREFORM - FRA STRAFF TIL HJELP

Innledning

Det vises til departementets høringsbrev 19. desember 2019, og brev 1. april d.å. hvor høringsfristen er utsatt til 15. mai s.å. På grunn av den pågående pandemi, og arbeidsbelastningen ved embetet, har vi sett oss nødt til å overskride høringsfristen med to uker.

Innledningsvis vil vi berømme utvalget for dets grundige arbeid.

Utvalget reiser prinsipielle spørsmål om bruk av straff og begrunnelsen for straff, og gir et grundig kunnskapsgrunnlag for avkriminaliseringsspørsmålet. Forslagene fremtvinger en kritisk gjennomgang av vante resonnementer og holdninger, som det ikke minst er viktig at politiet og påtalemyndigheten som håndhevere av straffebudene mot bruk og besittelse av narkotika, foretar.

Riksadvokaten gir – etter atskillig overveielse – sin prinsipielle tilslutning til utvalgets forslag om å avkriminalisere bruk og besittelse av narkotika. Slik atferd er fortsatt uønsket, men bør ikke lenger bekjempes med straff. Men det er en ufravikelig forutsetning for dette standpunktet at dersom trusselen om straff skal tas bort, må det utvikles nye virkemidler som er mer forpliktende enn det som følger av forslaget som nå er lagt frem. Et alternativt oppfølgingsapparat må være utredet og vedtatt før en så omfattende rusreform kan settes i kraft.

Tilslutning til flertallets forslag

Samfunnets trussel om og bruk av straff mot borgerne innebærer at de utsettes for inngrep som normalt er uakseptable. Det er derfor klart at ikke alle uønskede handlinger eller atferd bør kriminaliseres. Enhver kriminalisering må begrunnes på en måte som forklarer hvorfor atferden skal forbys og møtes med straff. Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik

at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag. Strafferetten må utvikles i lys av samfunnsutviklingen for øvrig.

Rettshistorien gir flere eksempler på bruk av straff som, bedømt ut fra nåtidens forhold og verddivurderinger, er vanskelige å forstå. Det er ikke grunnlag for å felle en slik dom over den gjeldende kriminalisering av egen bruk og besittelse av narkotika. Men vi har kommet til et punkt der det gir god mening å vurdere på nytt om straff er et hensiktsmessig virkemiddel.

Kriminaliseringen av den enkeltes egne bruk og besittelse av narkotika til dette formålet bryter med vår strafferettslige tradisjon for øvrig. Den sentrale rettspolitiske norm i kriminaliseringsspørsmål er det såkalte skadefølgeprinsippet, slik det er beskrevet i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om ny straffelov s. 89 flg. Straff bør i henhold til dette prinsippet reserveres for handlinger som medfører skade eller fare for skade for andre. Og selv om atferden kan skade andre, bør straff bare kunne benyttes der andre reaksjoner og sanksjoner ikke er tilstrekkelige, og nyttevirkningene ved straff er klart større enn skadevirkningene. Straff skal i henhold til en slik tenkning ikke kunne benyttes for å hindre den enkelte i å skade seg selv.

Den nærmere anvendelsen av skadefølgeprinsippet åpner for skjønnsmessige avveininger. I Ot.prp. nr. 22 (2008-2009) pkt. 4.2 uttales det at skadefølgeprinsippet ikke kan forstås så snevert at det bare omfatter de "direkte skadevirkningene" overfor brukerne. Går man langt i denne retning, blir imidlertid prinsippet så utvannet at det gir liten veiledning og begrenset realitet.

Når skadefølgeprinsippet skal ses hen til bør det også nevnes at man i Ot.prp. nr. 90 (2003-2004) om lov om straff, pkt. 7.5., nettopp med en rusreform for øye, gjør gjeldende at straff lettere kan aksepteres hvis det er kriminalisering som er status quo. Straffelovkommisjonen så det imidlertid ikke slik, og det er nærliggende å lese departementets tillegg i lys av motstanden mot avkriminalisering som preget den sittende regjering da proposisjonen ble skrevet. Etter vårt syn er den nevnte sondringen uansett lite hensiktsmessig, ettersom den kan forsinke nødvendige justeringer av strafferetten. Særlig gjelder det i foreliggende tilfellet, der det ikke er tale om legalisering, men om en annen måte å reagere mot lovbrudd på.

Flertallets forslag har en tung forankring i et prinsipp som må stå sentralt om man skal opprettholde en human, liberal rettstat. Dette er av stor betydning for vår prinsipielle tilslutning til flertallets forslag. Men vårt perspektiv og våre synspunkter preges naturlig nok også av erfaringene med alvorlige straffesaker, og det på en måte som gjør at det er vanskelig å være bastant.

Arbeidet mot narkotikabruk har vært – og er – en vesentlig del av politiets og påtalemyndighetens arbeid. Alle som jobber i disse etatene har erfart en lang rekke tragiske utfall av rusmisbruk – dødsfall, ødelagte liv og familier og alvorlige straffbare handlinger begått under ruspåvirkning. Som påtalemyndighet har vi en oppriktig tro på forebygging gjennom riktig tilpassede straffereaksjoner, som et av samfunnets virkemidler for å redusere omfanget av rusmisbruk i samfunnet, og de negative konsekvensene av dette. Det er vår erfaring at straff og straffetrussel virker – også for bruk og besittelse av narkotika – overfor mange. Men dette gjelder i liten eller ingen grad overfor de langtkomne narkomane. Riksadvokaten har derfor i flere år gitt uttrykk for at politiet ikke skal prioritere å avdekke bruk hos langtkomne narkomane, og at politiets innsats mot bruk og besittelse av

narkotika – ikke minst i forhold til unge – bør innrettes for å hindre nyrekruttering.

Personer med problematisk rusmisbruk, blant dem langtkomne narkomane (rusavhengige), trenger åpenbart helsehjelp fremfor straff. Norsk narkotikapolitikk har tradisjonelt vært aktverdig begrunnet i et ønske om minst mulig problematisk rusbruk. Strafferettsapparatet har vært et virkemiddel for å nå dette målet.

Utviklingen har likevel vist at straffereaksjoner ikke er egnet for en lang rekke mennesker med ruslidelser. Mange av disse er svært syke og lever i sosial nød. Flere har en bakgrunn med traumer, ulike former for omsorgssvikt eller overgrep. Straffereaksjoner for disse sårbare menneskene har normalt ikke den effekt som begrunner behovet for å straffe. Mange rusmisbrukere har gjennom årene opplevd at den subsidiære fengselsstraff for bøter har måttet avsones.

For en rekke rusmisbrukere har de de allmennpreventive hensyn blitt vektet for tungt i forhold til straffens negative virkninger for den enkelte. Riksadvokaten slutter seg derfor til at straff ikke er tilstrekkelig begrunnet for mange av disse, nyttevirkningene av straff er ikke større enn skadevirkningene. Samfunnet bør derfor møte mange av de rusavhengige på en annen måte enn i dag.

En liten nyanse må likevel bemerkes i relasjon til dette: Når rusavhengige gang på gang slippes ut av fengsel hevdes det gjerne at straffen ikke "har virket". Uten at vi fraviker vårt prinsipielle syn over, mener vi det er for enkelt å konkludere med at politiets og strafferettsapparatets reaksjon har spilt fallitt. Når veien fra fengselsporten til rusmiljøet blir kort for en rusavhengig som har sonet ferdig, er ikke det nødvendigvis fordi fengselsstraffen ikke "virket." Snarere kan det være mer nærliggende at årsaken er at andre etater ikke følger opp eller ikke lykkes med sine tiltak der strafferettsapparatet ansvar og oppgaver opphørte. Vi nevner dette fordi den foreslåtte modell overlater svært mye til det offentlige helsevesen, og det er ikke gitt at alle våre ulike kommuner er i stand til å gi et enhetlig og likt tilbud.

Mange trenger som nevnt åpenbart helsehjelp for sin ruslidelse, mens andre – leilighetsmisbrukere eller "rekreasjonsbrukere" som det gjerne kalles – overhodet ikke har verken behov for eller ønske om helsehjelp. Her faller utredningen ned på at det blir for krevende å skille mellom ulike brukere, og med avkriminalisering som resultat for alle.

Vi står med andre ord i dag i den situasjon at bruk av straff prinsipielt er vanskelig å forsvare, og i tillegg har en meget variabel og usikker virkning. Strafferetten kan vanskelig operere med en straffetrussel for noen, men ikke alle, for samme type handling (det strafferettslige likebehandlingsprinsippet er drøftet nærmere i vedlegg 1 til høringsuttalelsen fra Politihøgskolen). Strafferettsapparatet er derfor lite ønskelig å benytte, og for manges del lite egnet, for å motvirke uønsket rusatferd.

Utfordringen i et reformperspektiv er – som vår innledende reservasjon gir uttrykk for – at utredningen ikke presenterer et tilstrekkelig godt forebyggende og reparerende alternativ utenfor strafferettsapparatet. En modell som foreslått, med avkriminalisering av nærmere angitte (overdrevne) rusdoser og uten noen sanksjonsmuligheter overfor de som unnlater å møte hos rådgivningsenheten, mener vi går for langt i liberal retning. Dersom reformens gode formål skal oppnås, forutsetter det gjennom tilpassede reaksjoner og et mer forpliktende opplegg som gjør det mulig å yte helsehjelp til den som trenger det. En slik

videreutvikling av forslaget er etter vårt syn nødvendig for at det skal kunne vedtas og settes i kraft.

Noen innvendinger mot flertallets forslag

Som nevnt innledningsvis har vårt standpunkt krevd atskillig overveielse, der også mothensynene har veid tungt. I det følgende gjør vi rede for noen slike, som bør tas i betraktning selv om de altså ikke har blitt utslagsgivende for vår del. Flere av argumentene underbygger dessuten at narkotikarus har uønskede konsekvenser for kriminalitetsbildet for øvrig, noe som underbygger behovet for et bedre utviklet alternativt hjelpe- og reaksjonsapparat.

Utredningen viser i stor grad til forskning, hvilket er prisverdig. Det er ikke lett å finne forskningsmessige motargumenter, rett og slett fordi relevant forskning ikke finnes. Virkningen av straff og straffetrusler har vi eksempelvis lite eksakt kunnskap om. Mye bygger på alminnelige betraktninger, erfaringer og "sunn fornuft". Vi vil også bemerke at mye av forskningen som utvalget viser til, baseres på spørreundersøkelser og gjelder lovendringer i én retning – nemlig reduksjon eller avskaffelse av straff, og da primært for cannabis (utredningen s. 157). Av den grunn reiser vi spørsmålet om hvor solid det forskningsmessige fundamentet for utvalgets modell er, særlig ettersom modellen går betydelig lenger enn de reformene det vises til.

Ved å opprettholde straffetrusselen videreføres en normdannende effekt som vi mener strafflegging utvilsomt har. Man unngår dessuten den pedagogiske utfordring det er å skulle forklare – herunder få allmennheten til å forstå – forskjellen mellom avkriminalisering og legalisering.

Knappt noen norsk offentlig etat er i dag uenig i at personer med et rusproblem bør motta hjelp fremfor å bli møtt med straff. Den historiske dreining som omtales i utredningens kapittel tre er en dreining som har pågått lenge – noe også nevnte kapittel gjør grundig rede for. Dette vel og merke hvis man med dreining forstår intensiteten i politiets oppfølging (særlig anmeldelseshyppigheten), valget av påtalemessig reaksjon, og innholdet i en eventuell straffereaksjon.

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metamfetamin. Den alternative ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langkommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp. Det neste historiske skiftet vil eventuelt være en formell avkriminalisering fra lovgivers side av de minst alvorlige narkotikalovbruddene.

Utvalget har hatt en utfordrende oppgave fordi målgruppen for rusreformen er uklar, som drøftet av utvalget selv i pkt. 1.3 og kommentert av mindretallet i pkt. 20.2.

Flertallsforslaget favner vidt. Det foreskriver én løsning – avkriminalisering – for en stor og uensartet gruppe av (mis)brukere.

Det strafferetten derimot kan – og i betydelig grad gjør – er å tilpasse reaksjonen til individet. Utviklingen her er beskrevet av utvalget i pkt. 3.4, og dagens reaksjonssystem i kapittel 10. Høyesterettsdommen nevnt over er et godt eksempel på nettopp det. Dommen kan forsåvidt sies å gå lengre enn flertallets forslag i å tilpasse samfunnets reaksjon på narkotikalovbrudd til målet om å hjelpe individet til et liv i rusfrihet. I denne forbindelse nevnes at vi er noe usikre på hvor mange i "målgruppen" den foreslåtte avkriminalisering "treffer." Mange av de rusavhengige i målgruppen pådrar seg trolig en rekke andre straffbare forhold enn bruk og besittelse av narkotika, og disse forholdene vil fortsatt måtte avgjøres innenfor strafferettssystemet, helst i form av alternativer til ubetinget fengselsstraff om ikke handlingen er for alvorlig.

Som øverste påtalemyndighet tar vi ut tiltale for de groveste narkotikalovbruddene, drap, ildspåsettelse, de groveste voldtektssakene og de alvorligste seksuallovbruddene mot barn. I tillegg behandler vi klagesaker over statsadvokatenes avgjørelser – særlig i saker om voldtekt og andre seksuallovbrudd, og saker om mishandling i nære relasjoner.

Muligens med et visst forbehold for sakene som gjelder seksuallovbrudd mot barn, er ruspåvirkning en gjenganger både blant gjerningspersoner, men også blant voldtekts- og drapsofre og personer som blir berørt av eller ofre for ildspåsettelse. Med ruspåvirkning mener vi både narkotika- og alkoholrus, og ikke sjelden en kombinasjon. Kripos presenterer i sitt hørings svar (s. 3-4) noen tall som belyser dette.

Ruspåvirkning er en så viktig "ingrediens" i straffesaker at redusert problematisk rusbruk i samfunnet vil være ensbetydende med redusert kriminalitet. Som nøkternt påpekt i høringsuttalelsen fra Uteseksjonen i Trondheim: I de fleste miljøer der rus er et kjennetegn, så er det også innslag av vold og annen kriminalitet. I et samfunn med mindre rusbruk ville politi og påtalemyndighet brukt en vesentlig større del av ressursene på annen alvorlig kriminalitet som økonomiske lovbrudd og arbeidslivs- og miljøkriminalitet. I tillegg ville muligheten for oppklaring av en god del saker vært atskillig bedre: Ruspåvirkede siktede, vitner og fornærmede får med seg mindre av et hendelsesforløp, husker mindre – og er mindre pålitelige.

Når utvalget i pkt. 4.6.1 skriver at det er "grunn til å tro" at bruk av narkotika er en faktor i ulike former for vinnings- og voldskriminalitet, er det etter vår oppfatning en betydelig underdrivelse – også om man tar i betraktning at alkoholrus er en del av bildet.

Vi har sett flere eksempler på engangsbruk av ulike narkotiske stoffer som har gitt fatale utslag. Disse sakene har formet vår oppfatning av at det kreves et bedre forebyggende og reparerende alternativ utenfor strafferettsapparatet enn det utredningen skisserer for å unngå negative effekter av avkriminalisering, herunder økt narkotikabruk. De foreløpige forskningsresultatene fra Canada og California som har legalisert bruk av cannabis tyder også på økt bruk som resultat¹, hvilket også er naturlig dersom man legger alminnelig sunn fornuft til grunn. Det vises også til forskningsrapport fra Anne-Line Bretteville-Jensen og Jasmina Burdzovic Andreas, begge ved Folkehelseinstituttet, som underbygger frykten for dette.²

¹ National Cannabis Survey (Canada), first quarter 2019

² Aftenposten 6. november 2017

Det er også flere eksempler på at selv bruk av "uskyldige" stoffer som cannabis og khat har ført til fatale straffbare handlinger begått under rusutløst psykose, jf. "Halloweendrapet" i 2011 og "Trikkedrapet" i 2004.

Vi mener at enkeltstående, tragiske rusutløste psykotiske lovbrudd er vektige argumenter i vurderingen av hvilke reaksjoner samfunnet bør ha for fortsatt å kunne reagere – men da med annet enn straff – mot bruk og besittelse av narkotika. Andre sektorer må erstatte justissektorens innsats for å avdekke, forebygge rekruttering og – via strafferettslige virkemidler – formidle og samordne hjelp til brukere. Vi tror ikke det som er foreslått så langt muliggjør dette.

I forlengelsen av spørsmålet om avkriminalisering må det også nevnes de unges mulighet til å kunne takke nei til rusmidler. I dag har de unge en plausibel og naturlig grunn til å takke nei, nettopp fordi det er straffbart. Denne muligheten mister de ved avkriminalisering. Men man kan fortsatt si at det ikke er lov.

Det er ellers godt dokumentert at bruk av cannabis for enkelte personer øker risikoen for schizofreni i betydelig grad. Et svært lite antall av de med en schizofrenidiagnose begår riktignok straffbare handlinger. Det spørsmålet avkriminalisering av bruk og besittelse har reist for vår del, er om ønsket om å beskytte de svært få som er disponert for psykoseutbrudd som følge av rusbruk, sammenholdt med de konsekvenser rusutløste psykoser kan få, er et argument for å beholde straffetrusselen fordi den tross alt avskrekker en betydelig del av allmennheten fra å prøve ut narkotika som rusmiddel.

Er det ønskelig å fjerne alle elementer av tvang og sanksjoner for bruk og besittelse? Andre yrkesgrupper enn påtalemyndigheten er nærmest til å svare på om tvang og "ris bak speilet" kan motivere til avholdenhet fra narkotikamisbruk. I forlengelsen av vårt syn om at straff har en normdannende funksjon mener vi likevel at slike sanksjoner kan ha en effekt. Det kan gi en ekstra drahjelp både for misbrukere som også har en indre motivasjon for å komme ut av misbruket, men også for de som i utgangspunktet ikke opplever egen narkotikabruk som problematisk.

Barne- og familietjenesten i Fana og Ytrebygda skriver i sin uttalelse at det "[f]or mange av ungdommene vil [...] være avgjørende at de er pliktige til å samarbeide og til å motta hjelp for å komme ut av et mønster med begynnende rusbruk."

En reform helt uten sanksjoner for de som ikke møter opp til den rådgivende enhet for narkotikasaker er etter vårt syn ikke en farbar vei.

De foreslåtte grenseverdiene

Etter riksadvokatens syn er flertallets forslag til øvre grenser for hvor mye narkotika til egen bruk som skal være straffritt, for høye for flere av stoffene. Vi slutter oss til mindretallets forslag og begrunnelse.

Kripos har i sin høringsuttalelse (side 7-9) inntatt beregninger av hvor mange rusdoser utvalgets forslag til terskelverdier utgjør. Flertallets forslag om straffritt innehav av f.eks. av 5 gram heroin til eget bruk tilsvarer 75 rusdoser med gjennomsnittlig styrkegrad, mens mindretallets forslag på 1 gram tilsvarer 15 rusdoser. For kokain utgjør de ulike terskelverdiene henholdsvis 63 og 13 rusdoser, mens for hasj 44 og 15 rusdoser. I likhet med Kripos finner riksadvokaten det vanskelig å karakterisere de mengder flertallet foreslår akseptert som straffrie, som "mindre kvanta til eget bruk".

Det er ikke tvil om at både selgere og kjøpere vil innrette seg etter terskelverdiene for hva som kan gi en sivilrettslig reaksjon. Såpass høye grenser som flertallet foreslår vil gjøre det vanskeligere å skille selgere fra sluttbrukere, og å håndheve straffbar oppbevaring med sikte på videresalg. Flere selgere vil få en sivilrettslig reaksjon i stedet for å bli straffeforfulgt, noe som vil gjøre narkotikabekjempelsen mindre effektiv.

Dersom påtalemyndigheten i dag ikke kan bevise at beslaglagt stoff er ment for videresalg, vil den mistenkte likevel kunne straffes for oppbevaringen. Høye terskelverdier vil trolig også medføre at flere brukere vil inneha større mengder narkotika enn tidligere. Dette kan lede til at den enkeltes forbruk eskaleres, og dessuten medføre økt fare for overdoser. At man besitter mer stoff enn før, innebærer også risiko for ytterligere spredning.

Det fremgår ikke av utredningen om utvalgets forslag til grenseverdier er tenkt å være kumulative. Dersom man straffritt kan inneha f.eks. grenseverdien av flere ulike stoffer samtidig, vil straffriheten omfatte relativt mye narkotika og et betydelig antall rusdoser. Det må også tilføyes at terskelverdiene i små lokalsamfunn strengt tatt kan innebære "store" beslag. Terskelverdiene er etter riksadvokatens syn under enhver omstendighet for høye.

Enkelte paradokser ved samfunnets holdning til ulike rusmidler

Øystein Skjælaaen har i sin bok "Meningen med rus"³ tankevekkende betraktninger om hvorfor vi i vår kultur aksepterer enkelte former for rus, mens andre er forbudt. Man må nok anerkjenne at for mange har en viss rus positive sider. Det er nok å nevne alkohol som serveres i sosiale sammenhenger, "fredagspilsen" etter jobb eller manges nytelse ved et glass rødvin. Det kan oppfattes som et paradoks at alkohol anerkjennes som et akseptabelt rusmiddel, mens andre – og gjerne stoffer som under riktig bruk ikke har den samme samfunnsskadelige effekt som alkoholmisbruk – ikke anerkjennes. Tankene som presenteres i boken er likevel nyttig å ta med seg i vurderingen av ulike rusmidler og hvordan samfunnet vurderer disse. Man kan like det eller ei, men det er nok i dag slik at tanken om et rusfritt samfunn eller nulltoleranse mot narkotika ikke lenger er et reelt ideal som kan være styrende for hvordan vi skal møte narkotikabruk.

Ulik behandling av rusmidler vil uansett skape paradokser. For eksempel vil det i tråd med utvalgets forslag være adgang til bruk av narkotika på offentlig sted. Det er vi skeptiske til, og det bør vurderes å innføre en bestemmelse etter mønster av alkoholloven § 8-9 første ledd nr. 5 som gjør det straffbart å drikke alkohol på offentlig sted. Bestemmelsen er etter riksadvokatens syn godt begrunnet for å bidra til å redusere ordensforstyrrelser, og forbudet bidrar til å skape trygghet i det offentlige rom.

Et tilbakevendende tema i debatten om alkohol versus andre rusmidler er at alkoholmisbruk har mye større samfunnsmessige skadevirkninger enn andre "mildere" narkotiske stoffer. Vi vil imidlertid reservere oss mot en for enkel sammenlikning her. Det er ikke gitt at tilgang til andre legale rusmidler reduserer alkoholkonsumet. Her finner vi støtte i kronikk av Anne Line Bretteville-Jensen og Jørgen G. Bramness fra Folkehelseinstituttet som hevder at for eksempel cannabis ikke vil være en erstatning til alkohol, men gjerne kommer i tillegg.⁴

³ Øystein Skjælaaen, "Meningen med rus" Res Publica 2019

⁴ Aftenposten 15. mai 2020

Dette underbygger at legal tilgang til andre rusmidler kan medføre økt rusbruk i samfunnet. Riksadvokaten har atskillig sympati for det standpunkt forskerne her fremfører.

Dersom flertallets forslag følges opp, vil det være nærliggende å vurdere om det er grunn til å opprettholde straffetruuselen mot bruk av dopingpreparater.

Politiets arbeid med den foreslåtte modellen

I den foreslåtte modellen får politiet en sentral oppgave med å bidra til at mennesker får helsehjelp, og i det ligger en dreining av politiets oppgaveportefølje. Forslaget bryter på et vis med politiets grunnleggende rolle i samfunnet, og dette forholdet burde vært utredet grundigere.

Vi er skeptiske til at det er kun politiet som skal kunne gi pålegg om oppmøte ved rådgivningsenheten. Politiet vil selvsagt ikke avdekke alle som burde ha behov for slik helsehjelp, og mange vil således kunne gå glipp av tilbudet. Andre offentlige organer, som mer naturlig treffer for eksempel utsatte barn og unge burde også hatt slik mulighet. Barnevernet er i så fall nærliggende å tenke på.

Den foreslåtte modell med visitasjon for å avdekke narkotika, vil etter riksadvokatens syn også medføre betydelige praktiske problemer for politiet. Utvalgets flertall foreslår en visitasjonsadgang dersom det er overveiende sannsynlig at en person innehar narkotika.

Dersom politiet ved slik visitasjon finner 13 gram cannabis kan de etter forslaget ikke gjøre mer. Da må undersøkelsen avsluttes, og politiet har ikke mulighet til ytterligere undersøkelser uten at det er skjellig grunn til mistanke om ytterligere oppbevaring eller for eksempel salg. I dag ville et slikt funn i seg selv kunne gi grunnlag til ransaking av for eksempel bolig. Slike ransakinger, som har gitt opphav til en mengde beslag, bortfaller ved flertallets forslag, selv om utvalget utvider den tradisjonelle visitasjonsadgang. På sett og vis ligner den foreslåtte visitasjonsadgang mye på ransaking. Etter vårt syn blir det vanskelig for politiet å håndheve dette regelverket. Hvilket spor skal man velge ved inngrep, og hvordan skal politiet begrunne det ene eller det andre? Ikke minst; hvordan skal politiet snakke med den enkelte? Skal de avhøres på stedet? Skal de foreholdes rettigheter? Disse omstendigheter savner vi en nærmere utredning av. Under enhver omstendighet blir grensdragningen og sporvalget i mange tilfeller meget krevende for den enkelte operative polititjenesteperson å vurdere. Allerede i dag ser vi at politiet i mange tilfeller ikke skiller mellom prosessuelle og polisiære inngrep. Den foreslåtte modell kan ytterligere forsterke dette.

Den foreslåtte ordningen vil antageligvis også være prosessdrivende med klager og anmeldelser til Spesialenheten som følge. Det tilføyes at forslaget om å gi kompetansen for visitasjon er lagt til politimesteren eller den han bemyndiger, er upraktisk. Også dette vil skape uklarhet i operative situasjoner, ettersom kompetansen til visitasjon ellers er lagt til den enkelte polititjenesteperson. Dersom politiet i et gitt tilfelle visiterer for å finne legitimasjon, og finner noe cannabis i vedkommendes lomme, skal de da få beslutning fra politimesteren eller den han bemyndiger til å fortsette visitasjon for å finne ytterligere narkotika etter den foreslåtte regel i politiloven § 9a? Visitasjonskompetansen bør i alle tilfeller ligge til den enkelte tjenesteperson.

Som mange politidistrikt påpeker vil manglende prosessuelle inngrepshjempler for bruk og besittelse kunne vanskeliggjøre politiets arbeid med mer alvorlige narkotikalovbrudd. Selv om de alvorligste saker riksadvokaten arbeider med ikke så

ofte har sitt utspring i en rusdose beslaglagt på gateplan, har en lang rekke større narkotikasaker startet i små enkeltbeslag. Uten kompenserende tiltak vil en mangel på prosessuelle hjemler kunne svekke politiets arbeid, både med omsetning på gateplan og med organisert narkotikakriminalitet.

Riksadvokaten er, som det vil ha fremgått, uenig med dem som hevder at avkriminalisering er et forslag som samfunnet ikke er "modent" for, at usikkerhetsmomentene er for mange og at de samfunnsmessige konsekvensene er for store. Tiden er moden for en slik reform. Men den krever et nytt, tilpasset regelverk basert på lovgivningsmessige rammer og nasjonale håndhevingsdirektiv tilpasset de ulike gruppene av misbrukere, slik at de gode intensjoner i utvalgets mandat oppnås. Det overgripende mål må være at mennesker med ruslidelser får den nødvendige helsehjelp.

Jørn Sigurd Maurud
(sign)

Knut Erik Sæther
ass. riksadvokat
(sign)